

ТРАНСФОРМАЦИИ НА ПОЕТИЧЕСКИЯ РИТЪМ В СТИХОВЕ НА ЯРОСЛАВ ИВАШКЕВИЧ, ПРЕВЕДЕНИ ОТ ИВАН ВЪЛЕВ

STELIANA ALEKSANDROVA

University of Lodz

Transformations of Poetic Rhythm in Poems by Jaroslaw Iwaszkewicz, Translated by Ivan Valev. The purpose of this article is to trace the reception of the poetry of Jarosław Iwaszkiewicz (1894–1980) in Bulgaria. Moreover, the study aims to examine the questions and outline the challenges related to conveying poetic rhythm in selected Bulgarian translations of his work. An overview of rhythm as a concept opens the paper. It is followed by a more specific discussion of rhythm in syllabic versification, which is characteristic of Polish poetry, including the period during which the poet published most of his work. The author examines in detail the reception of Iwaszkiewicz's poems published in Bulgaria and then focuses the analysis on selected Bulgarian translations by Ivan Valev, included in the collection *Tomorrow Is the Harvest* (1982). The originals are drawn from the Polish poet's debut volume *Oktostychy* (*Octaves*), published in 1919. Only the works with syllabic versification are considered in the present research. The article explores how this feature is conveyed in the Bulgarian translation, as well as the challenges arising from the differences between the original language and the language of translation. The study shows that the translator does not keep the syllabic meter used in the original works, but instead seeks a rhythmic correspondence through introducing a syllabotonic meter and employing several metrical feet. This shows how the characteristics of the two languages influence the analyzed texts. This influence is expressed in the lengthening of verses in some of the translations, and in cases where the syllable count is preserved, parts of the imagery from the original poems are sometimes omitted, replaced with others, or supplemented with new elements. These changes were made to keep the rhyming.

Keywords: rhythm, syllabic versification, Polish poetry, Jaroslaw Iwaszkewicz, poetry translation, translation into Bulgarian, Ivan Valev

DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/zcm.2026.15.59-72>

The paper was carried out as part of a research project funded by the Scientific Development Fund of the University of Lodz Faculty of Philology (4th edition, 2023–2024).

Целта на настоящата статия е да проследи рецепцията¹ на поезията² на представителя на литературната група *Скамандър*³ Ярослав Ивашкевич (1894–1980) в България, както и да очертае въпросите и проблемите, свързани с предаването на ритъма на избрани преводи на български език. В началото на изследването се обръща внимание на понятието *ритъм* като цяло и по-специално в силабическото стихосложение като типично за полската поезия, включително и през периода, в който публикува поетът, а също така за по-голямата част от неговото творчество. На детайлен преглед се подлага рецепцията на публикуваните в България стихове на Ивашкевич, след което анализът се фокусира върху избрани преводи на български език, дело на Иван Вълев, включени в стихосбирката *Умре е жътва* (1982 г.). Оригиналите произлизат от дебютния том на полския поет *Oktostychy* (*Осмостишия*), издаден през 1919 г. Изборът на произведенията за анализ е мотивиран от тяхната оригиналност,⁴ от спецификата им и използваното в тях силабическо стихосложение. В избраните текстове се акцентира върху отделни преводачески решения при предаването на ритъма и трудностите, произтичащи от особеностите на двата езика.

РИТЪМЪТ И ХУДОЖЕСТВЕНИЯТ ПРЕВОД

Посочването на характеристиките на поезията, които прозата не притежава, е особено важно за определянето на особеностите на поетическия текст и на трудностите при художествен превод. Една от главните черти, приемана от редица изследователи за основен елемент на стихотворната реч, е ритъмът. Несъмнено ритмическите характеристики са

¹ Периодът на рецепцията, който се проследява, е от първото преведено стихотворение на български език до 2020 година включително. Въпросът не е проучен в достатъчна степен. Единствената открита статия по въпроса (Karaguzov 2002) разглежда рецепцията на цялото творчество на Ивашкевич в България, т.е. не се съсредоточава върху поетическите му текстове, а освен това се посочват преводите само до годината на публикуването на текста, т.е. до 2002 година.

² Прозата на Ярослав Ивашкевич (разкази, повести, новели и др.) е широко превеждана в България, но не представлява интерес за настоящото изследване.

³ Поетът често е възприеман като нетипичен представител на *Скамандър* заради особеностите на поетическия му изказ и заради факта, че творчеството му не следва стриктно идейната програма на групата. Йежи Квятковски обяснява причините за това по следния начин: *Iwaszkiewicz jako skamandryta był najmniej „typowy”. Na fakt owej odmienności wpłynęły: i szczególna szerokość tradycji kulturowych, m.in. bogatszych o związki z kulturą wschodniochrześcijańską, i rozleglejsza wiedza literacko-filozoficzna, i większy stopień wewnętrznego skomplikowania, decydującego o swoiście dwubiegowej strukturze tej poezji. Wreszcie – niemalą rolę odegrała tu jej „prywatność”* (Kwiatkowski 1990: 57–58). За повече информация по този въпрос виж напр. статията на Януш Страдецьки (Stradecki 1980).

⁴ *Zbiór to niezwykle na tle poezji polskiej oryginalny, zarówno dzięki wirtuozerii w ukształtowaniu fonicznym, bogactwu wyszukanych stylizacji (...). Tom ten przyniósł też pewne zdobycze techniczno-poetyckie: wprowadził po raz pierwszy w Polsce nowoczesny asonans, skodyfikował pojawiający się dotychczas sporadycznie nowy gatunek wiersza-strofy: oktostych właśnie (8-wiersz składający się z 4 dystychów)* (Kwiatkowski 1990: 58).

главен разграничителен белег, по който се противопоставят един на друг прозаичният и поетическият изказ. В основата на стихотворния текст по правило е наличен ритъм, изразяващ се в съотносителната съразмерност на дадени изразни форми.⁵

Дефиницията, която София Филипова дава за мерената реч, е следната: *Художествена реч, която притежава ритмичност,⁶ изградена е в съответствие с фонетичните особености на даден език и с определени метрически схеми, послужили като основа на различни стихосложения* (Filipova 2010: 161). Ритъмът е необходимо условие за създаването на поезия. Той е не само формален показател, но често влияе върху акцентирането на художествените послания, което трябва да бъде взето под внимание при превода. Освен това ритмическата организация на стиха е определяща и за други характерни черти на поетическата реч. Тя оказва влияние⁷ върху синтаксиса, върху дължината на стиха, като регулира количеството на словесните единици в него, но същевременно усложнява и обогатява тяхното значение.

Основа на поетическата ритмизация представлява сегментирането на изказа на еквивалентни части. Тази характерна особеност на стихотворната реч е от първостепенно значение при определянето на трудностите при превода, произтичащи от спецификата на поезията в сравнение с прозата. При разделянето на изказването на стихове те придобиват подобни или идентични характерни черти, като това подобие създава основата на ритъма. Така ритъмът (циклично повтарящи се елементи на звуковия строеж) е структурен белег на стихотворението, като водещата му функция е разделянето на текста на еквивалентни сегменти, определящи принадлежността му към поезията.⁸

Споменатата ритмичност е свързана с характеристиката на сричката, с броя срички и начина на редуването на съчетаването на сричките в различни конфигурации, като по този начин тя се отличава от немерената реч. Така ритъмът се оказва фактор, организиращ стиха, доколкото е свързан с повторемостта – друга особеност на мерената реч.

При силабическото стихосложение повторемостта се изразява в преобладаването на еднакъв брой срички във всеки стих (напр. често използваните в полската поезия

⁵ По този въпрос вж. напр. Hristov 1995: 9–13, Lyubenov 1970: 6, а също така Markov & Popivanov 1984: 272.

⁶ Мария Додова-Цоцова също подчертава тази характеристика на поезията и обръща внимание на следното: *Главната особеност на стихотворната реч е ритъмът. Ритъмът е основен конструктивен фактор. Той превръща стихотворната реч в еднородна, емоционално оцветена интонационна система, различна от комуникативната реч, която има променлива интонация* (Dodova-Tsotsova 1980: 18).

⁷ Вж. Hristov 1995: 9–13, Dodova-Tsotsova 1980: 19.

⁸ Вж. Kulawik 1987: 3, Mayenowa 1963: 7.

единадесетосричник и тринадесетосричник, при които съответно сричките в отделния стих са съответно 11 или 13), без значение дали тези срички са ударени или не. Следва да се отбележи, че в националните литературни традиции преобладават различни типове стихосложение,⁹ защото то е тясно свързано с особеностите на конкретния език: с фонетиката и интонацията, с дължината на думите, с мястото и характера на ударението и др. По правило силабическото стихосложение е присъщо за езици, притежаващи постоянно словно ударение.¹⁰ Такъв език е и полският, където ударението пада предимно на предпоследната сричка. За разлика от силаботониката, в основата на силабическата система стои броят на сричките, като този брой се определя от традицията в дадения език.¹¹ Силабизмът може да бъде определен като най-универсалното стихосложение в историята на полската поезия, използвано редовно въпреки навлизането на нови стихотворни размери (силаботонизъм и тонизъм). Редица изследователи, сред които и Мария Длуска, подчертават този факт:¹²

W naszej poezji (...) sylabizm nie jest jedynym systemem wierszowania, ale jest tym, którego zaczątki sięgają przełomu XIV i XV wieku i który przetrwał do dziś. W niektórych i to długich okresach (od połowy XVI w. do końca XVIII) jako system jedyny, w innych jak system, z którym współistnieją, a nawet przeważają nad nim inne, ale stale jest żywy i zachowuje ciągłość istnienia. (Dłuska 1956: 26)

В полската поетическа традиция най-известните и най-често срещаните се силабически стихотворни формати са осемсричникът без цезура, одинадесетосричникът под формата 5+6 и тринадесетосричникът под формата 7+6, 8+5 или 6+7 срички.¹³

През междувоенното двадесетилетие (1919–1939) настъпват бурни промени по отношение на стихосложението, като въпреки стеснената си употреба силабизмът запазва силна позиция. Поетите от групата *Скамандър*, към която принадлежи и Ивашкевич, като цяло се придържат към литературната традиция от предишния период (включително и в

⁹ Вж. Vaseva 1989: 287.

¹⁰ Вж. Filipova 2010: 262, Markov & Popivanov 1984: 275.

¹¹ В българския език такъв тип организация на стиха се среща предимно в народните песни (вж. Licheva & Dacheva 2012: 235).

¹² Сходно мнение изразява и Мария Майенова, според която един от най-разпространените начини за създаване на стихотворения в полския език е такава конструкция, при която езиковата еквивалентност се изразява с еднакъв брой срички във всеки стих (Maęenowa 1963: 9). Тя също така определя силабическото стихосложение като *най-старата и най-устойчива полска версификационна система* (Maęenowa 2000: 382).

¹³ Вж. Maęenowa 1963: 11 и Korczynska 1956: 381.

областта на стихосложението),¹⁴ като я обогатяват с нови черти. Следва да се отбележи, че авторите от тази група продължават да използват много често силабическата организация на стиховете,¹⁵ въпреки експеримента и новаторството на поетическия език и на стихосложението в някои техни произведения. Този факт е регистриран и при Ивашкевич: *Spośród systemów numerycznych wiersza polskiego najczęściej pojawiającym się w twórczości interesującego nas poety był sylabizm, mający już długowieczną tradycję i w owym czasie jeszcze bardzo popularny. Utwory sylabiczne stanowią w międzywojennej poezji Jarosława Iwaszkiewicza około 70 %* (Sadowska 1983: 255).

ПОЕЗИЯТА НА ИВАШКЕВИЧ В БЪЛГАРИЯ

Една от целите, които си поставя настоящата статия, е да се проследи начинът, по който се предава типичното за полската поезия като цяло, а и при Ивашкевич в частност силабическо стихосложение, като изследователският интерес се съсредоточава върху избрани преводи на негови стихотворения на български език. Началото на поетическата му рецепция¹⁶ в България е поставено през 50-те години на 20. век, когато единични творби, дело на няколко преводачи, са публикувани в различни издания.¹⁷ Рецепцията не е синхронна с неговото творческо развитие, както отбелязва и Панайот Карагьозов:

Рецепцията на Ивашкевич в България започва сравнително късно. Прави впечатление, че докато отделни стихотворения и дори цели стихосбирки от неговите връстници от литературния кръг Скамандър Ю. Тувим, К. Вежински и М. П. Ясножевска се появяват у нас още през междувоенния период, то първите преводи от Ивашкевич са от 1950 г. (Karagyzov 2002: 155)

Изследователят обяснява закъснялата рецепция с особеностите на поезията на разглеждания полски поет. Според Карагьозов, тя е свързана с неговия изключителен естетизъм (Karagyzov 2002: 156).

¹⁴ *Ogólna pobieżna refleksja, jaka nasuwa się przy pierwszej lekturze wierszy wszystkich Skamandrytów, jest taka, że wersyfikacja ich to w większości dziedzictwo, kontynuacja tradycji (w odróżnieniu od kierunków awangardowych). Dotyczy to również w całej rozciągłości poezji Jarosława Iwaszkiewicza* (Sadowska 1983: 255).

¹⁵ По този въпрос вж. например Kwiatkowski 1990: 43.

¹⁶ За по-подробна информация вж. библиографските указатели: Yanakieva & Panayotova et al. 2009 и Stoyneva & Dimitrova & Karadachka-Simeonova 2020.

¹⁷ *Бореца се Полша* (1948 г., съдържа: *Икар*, прев. Веселина Геновска Маринов), сп. *Септември*, бр. 5 / 1950 (съдържа *Песен за мира*, прев. Иван Добрев), *Септември*, бр. 11 / 1953 (съдържа: *Изваждането на броненосца Гнайзенау*, прев. Елисавета Багряна).

Първият поетически сборник в България, който включва стихотворения на Ивашкевич, е излязлата от печат през 1967 г. антология *Съвременни полски поети* (Gabe & Dimitrova et al. 1967). Там съставителите Дора Габе, Блага Димитрова, Петър Караангов и Първан Стефанов включват 4 превода¹⁸ на Елисавета Багряна и един¹⁹ на Петър Караангов.

През 1982 г.²⁰ е публикуван и първият самостоятелен поетически том на Ивашкевич на български с Иван Вълев като единствен преводач. В селекцията *Утре е жътва* на издателство *Народна култура* влизат 65²¹ произведения от различни стихосбирки, като до всяко от тях е публикуван и оригиналният текст на полски.²² По-късно повече от половината от тях (38) са включени в двете издания (от 1996 и 2019 г.) на антологията *Полската поезия между двете световни войни*.²³ Освен тях съставителят Панайот Карагьозов помещава и два превода на Първан Стефанов.²⁴

¹⁸ По-късно и четирите (*Плеяди, Калина, Късна есен, Никога не съм така живота обичал*) са поместени без изменения също така в изданието *Елисавета Багряна. Избрани преводи* (1979 г.) заедно с горепосочения неин превод, публикуван преди това в сп. *Септември*.

¹⁹ Из *Плитката на есента*. Творбата е публикувана преди това в сп. *Пламяк*, бр. 5 / 1964.

²⁰ Почти 70 години след поетическия дебют на Ивашкевич.

²¹ Една част от тях са издавани и преди това в периодичния печат: в *Панорама*, бр. 2 / 1981 (*Диханието на земята, In todo d'una canzona, Нощ, Вън като неистов Паганини, След мене ще останат моят род...*). В отделни случаи може да бъдат забелязани незначителни разлики в двете публикации, например в словореда; в *Тракия*, бр. 2 / 1980 (*Апасионата, Последна песен на странствуващия калфа*). *Нощ, Дъжд и Телефон* са поместени и в специалния брой на *Литературен вестник* (бр. 34/17–23.10.2018), посветен на полската литература между двете световни войни.

²² *To wydanie (...) jest (...) wydaniem synoptycznym, które daje możliwość porównania tekstów w obu językach – bułgarskim i polskim. Publikacja ma również charakter jubileuszowy. Wybór wierszy został wydany z okazji wręczenia Iwaszkiewiczowi nagrody literackiej im. Nikoły Wapcarowa* (Kovacheva 2016: 27).

²³ Karagyozov 1996. Във второто издание са публикувани същите преводи като в първото (общо 40 на брой), но тук преводачите са посочени само в съдържанието. И тук по-голямата част от преводите (38) са дело на Иван Вълев, а само два от тях – на Първан Стефанов (*Изоставеният, Неудобство*). И при тази публикация е посочена годината на издаването на даденото стихотворение, като отново само при четири (*Пролог, Ето есента. Луната става все по-бяла, Никога не съм обичал тъй живота... и Счуни се перото, ала още пише*) присъства текстът и на полски. В изданието от 2019 г. имената на преводачите са посочени само в съдържанието, докато в първото издание в началото има информация за източника на по-голямата част от преводите (стихосбирката *Утре е жътва*), споменато е и името на преводача Иван Вълев.

²⁴ Карагьозов включва тези произведения и в съставената от него антология *Полска поезия в превод на Първан Стефанов* (2014 г.).

Иван Вълев²⁵ продължава да публикува свои нови преводи на стихотворения от различни периоди на творчеството на Ивашкевич и след 1982 г.:²⁶ общо 10 в *Родна реч* (бр. 9 / 1984 и бр. 9 / 1990),²⁷ два в *Летописи* (бр. 7 / 1991),²⁸ шест в *Български писател* (бр. 1 / 1996),²⁹ представяйки по този начин богатството на лириката му пред българските читатели.

РИТМИЧЕСКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ В ПРЕВОДИТЕ НА *ОСМОСТИШИЯ*

Тук предлагам анализ върху част от преводите на Вълев от дебютната стихосбирка на Ивашкевич *Осмостишия*, включени в българската селекция *Утре е жътва*.³⁰ Изборът точно на тези произведения е мотивиран от желанието да бъдат проследени особеностите при пресъздаването на оригиналите, състоящи се само от по осем стиха, разделени на четири двустишни строфи,³¹ с акцент върху ритмическите трансформации в българските версии.

Оригиналите на разглежданите творби са издържани предимно в 13-сричник³² с цезура след шестата или седмата сричка. Типичен пример за това са *Serenada*, *Oddech ziemi*, *Maj*. В част от произведенията в отделни стихове се наблюдава колебание в използвания

²⁵ Освен Иван Вълев, който основно превежда поезията на Ивашкевич, и споменатите до този момент преводачи Веселина Геновска Маринов, Иван Добрев, Елисавета Багряна и Петър Караангов, през 80-те години на 20. век единични преводи публикуват също така и: Кирил Кадийски (*Панорама*, бр. 1 / 1980: из цикъла *И утре е жътва*), Иван Голев (*Родна реч*, бр. 10 / 1980: *Щъркел в Ричивол*, *Сън*, *Равносметка*, *Последната песен на пътуващия чирак*, *Пилица*, *Апасионата*, *Младост*) и Анго Боянов (*Септември*, бр. 8 / 1980: *Птици*).

²⁶ През тази година в сп. *Пламък* (бр. 10 / 1982) са публикувани четири неиздавани до този момент превода: *За живите мисли си*, *Ярославе...*, *Август*, *Стихът ми крехък – за цветята...*, *Неосъществено пътешествие*.

²⁷ През 1984: *Откъм границата се задава...*, *Март*, *Приспивна песен*, *Това*, *Вълк*. През 1990 г.: *Щастие* (публикувано преди това в *Панорама*, бр. 2 / 1981), *Дни*, *Към Русия*, *Приспивна песен*, *Откъм границата се задава*.

²⁸ *Европа*, *Към Дионисий*.

²⁹ *Скиталчество*, *На майка ми*, *Гръцки профил в Монреал видях...*, *Приятели*, *Сеитбообращение*, *Колко лесно се тъпчат...*

³⁰ Осем произведения от включените девет: *Пролог*, *Серенада*, *Диханието на земята*, *Май*, *Нощ*, *Гора*, *Дъжд*, *Телефон*. Не е анализирано единствено *In modo d'una canzona* заради факта, че там поетът използва предимно 15-срични стихове, а изследователски интерес представляват по-кратките.

³¹ Вж. Pszczolowska 1997: 334: *Z dystychów także budował Iwaszkiewicz 8-wersowe utwory, które nazwał oktostychami i zawarł w swoim pierwszym tomiku pod takim właśnie tytułem (...)*.

³² Ванда Садовска отбелязва, че това е преобладаващият ритмичен модел в творчеството на поета, като обръща внимание и на факта, че в част от творбите си поетът използва класическия модел, но също така в част от тях се наблюдава отклонение, изразяващо се между другото във въвеждането на различен брой срички, например 11 или 15 (Sadowska 1983: 256). По въпроса за използваните от поета размери вж. също и Pszczolowska 1997: 308, 343, 377.

размер и нарушение на схемата:³³ *Prolog* (14 срички в 3. стих и 11 в 5.), *Las* (11 срички в 8. стих) и *Telefon* (11 срички във 2. стих и 15 в 5.). Изключение от горепосоченото представляват две стихотворения. Поетът използва 9-сричник в *Noc* (с изключение на последния стих, състоящ се от 8 срички), а в *Deszcz* всеки стих съдържа 12 срички. Всички разглеждани стихотворения са римувани, като преобладават точните рими, напр. *psychy – oktostychy*, *bladość – radość* (*Prolog*), *rzędy – obrzędy* (*Serenada*), *milczy – wilczy* (*Las*), *zakochany – słuchany* (*Deszcz*) и т.н., но също така са налице и неточни, напр. *zamąca – słońca* (*Prolog*), *żarem – chciałem* (*Telefon*), *pasmo – gasną* (*Noc*) и др. Най-често римите са женски и съседни, като този факт допълнително усложнява предаването на оригиналния ритъм и поставя предизвикателства пред българския преводач.³⁴

При съпоставителния анализ следва да бъдат взети под внимание особеностите на двата езика, които оказват влияние върху преводаческите решения. Сред тях са постоянното ударение върху предпоследната сричка на думата в полския, както и членуването и изразяването на синтактичните отношения с помощта на предлози в българския език, което много често води до удължаване на стиха при превод.

Подобно удължаване се наблюдава в част от разглежданите преводи, но броят на сричките е увеличен незначително – предимно с по една сричка,³⁵ а в по-редки случаи – с по две³⁶ или дори три срички.³⁷ В *Серенада*, *Диханието на земята* и *Дъжд* Иван Вълев съумява да запази броя на сричките³⁸ във всички стихове, но това става за сметка на отпадането на някои образи и техни качества от оригиналните произведения (напр. в *Серенада*: *kretowe róże w urnach; na nieskończonych drogach*; в *Дъжд*: *smugi szklane*), тяхната замяна с други (напр. в *Диханието на земята*: *różowe brzoskwiniowe pędy* с *разцъфналите клони*) или въвеждането на нови³⁹ (напр. в *Серенада*: *птиче ято лутва*; в *Диханието на земята*: *разклати той лупите*; в *Дъжд*: *болки от любовни рани*). Това се

³³ Джадек обръща внимание върху значението на ритъма в поезията на Ивашкевич, като това се отнася особено до дебютната му стихосбирка, а също така отбелязва, че там се наблюдава колебание в използвания силабически размер (*Dziadek* 1999: 44–46).

³⁴ При превода на разглежданите стихотворения Иван Вълев предава римните схеми на оригиналите, използвайки както точни, така и неточни рими, основно женски, но също мъжки и липсващите при Ивашкевич дактилни рими.

³⁵ Напр. в 6. стих на *Пролог*, 3., 4. и 5. стих на *Нощ*, 3., 4. и 7. стих на *Гора* или в няколко стиха на *Телефон*.

³⁶ Напр. във всички стихове на *Май*.

³⁷ В 5. стих на *Пролог*, в 8. стих на *Гора* и във 2. стих на *Телефон*.

³⁸ 13 срички във всеки стих в *Серенада* и *Уханието на земята* и по 12 срички в *Дъжд*.

³⁹ Това въвеждане на неприсъстващи в оригиналния текст образи несъмнено е мотивирано от желание да бъдат открити подходящите рими.

отнася и до други преводни текстове от *Осмостишия*: В *Пролог* не е предаден изразът *spokojny smęt*, но се появява образ, липсващ в полския текст: *без слънце и без птици*. В *Май* е налична замяна: *rachnące truskawki* стават ухаещи *малини*, а в *Гора nimfa zabląkana* е трансформирана в *нимфа бледалика*.

Що се отнася до ударенията в разглежданите преводни текстове, анализът регистрира стремеж на преводача да постигне ритмично съответствие със силабическите размери, използвани в *Осмостишия*. Това е една от възможните⁴⁰ преводачески стратегии при предаването на стихосложението на оригиналния текст.⁴¹ Тя представлява подбор на еквивалентни форми, съществуващи в целевата езикова традиция, които да предадат метрическите характеристики на оригинала. Разбира се, тук става дума за търсене не на формално, а на функционално съответствие на стихотворната форма (вж. Krysztofak 1999: 111–112, Dobrzynska 2018: 26), тъй като *при предаването на особеностите на един чужд стих не е достатъчно да съществуват в националната версификация размери със същите метрически признаци, а да се намери такава стихова организация, чиято знакова натовареност в стихотворната култура да позволи преводът да се ситуира в българската култура* (Kuncheva 1992: 90).

В преводите си Иван Вълев предава силабическото стихосложение в оригиналните творби чрез силаботонически размери. Преводачът не се спира на конкретна стихотворна стъпка, а използва едновременно различна метрика в отделните произведения в определени комбинации, като в почти всички може да се забележи доминация на двусричен размер, напр.:

– ямб:

Ще чакаш под зелена липова аркада,
Ще шепнеш стих от нощна някоя балада
(Серенада)

⁴⁰ Другите възможни са: пълен отказ в превода от метрическата форма на оригинала за сметка на *превод в проза* или *имитация* на стихосложението в оригинала. Това обаче би довело до отчуждаване на превода както от връзките на преводния текст с оригинала, така и от културната традиция на преводния език, за която конструираната в превода форма би била неестествена (вж. Krysztofak 1999: 111–112).

⁴¹ Споделям мнението на М. Крищофяк относно значението на стихосложението в оригиналния текст и неговото предаване при превода: *Ukształtowanie układu brzmieniowo-rytmicznego dzieła literackiego sygnalizuje, niezależnie od treści utworu, także określone informacje. Niedowartościowanie w przekładzie wersyfikacji bądź całkowite jej zaniechanie stanowi istotne zubożenie, częściowe wypaczenie lub zafałszowanie wartości dzieła oryginału; wersyfikacja ma bowiem określone znaczenie dla interpretacji dzieła, wyodrębnia znaczeniową strukturę wypowiedzi* (Krysztofak 1999: 111–112).

Тя с две ръце притиска до гърди цветята

(Гора)

С дъха на юли ще разклати той липите

и ще покаже как трептят в нощта звездите

(Диханието на земята)

И щом настъпят дни без слънце и без птици,

ще ме зарадват само тези огърлици

(Пролог)

– хорей:

Хладен плод, свидетел ням на моите раздори

(...) сякаш в бурното море държа дланта ти малка

(Телефон)

Хубав дъжд, от златни капчици гerdани,

хубав дъжд, от струи светли и желани

(Дъжд)

Аз съм зрител в светли пепелища –

гледам туй махало. Всичко – нищо

(Нощ)

В стихотворението *Май* преобладава амфибрахийт. Трисричната стъпка обаче може да се приеме като изключение в практиката на Вълев при пресъздаването на *Осмостишия*.

Изводи

Изследването на българската рецепция на лириката на Ивашкевич показва, че основният ѝ преводач Иван Вълев публикува стиховете в периодичния печат, както и в сбирката *Утре е жътва*, избирайки текстове от различни томове на представителя на литературната група *Скамандър*. Така Вълев разкрива богатството и идейно-тематичното развитие на Ивашкевич. Главните изводи от анализа на преводни стихове от *Осмостишия* са следните:

- преводачът не запазва силабическия размер, използван в оригиналните произведения, а се стреми да открие ритмически съответствия, преобразувайки го в силаботоническо стихосложение;
- заменяйки силабическия размер, Вълев използва различни стихотворни стъпки, но с една преобладаваща в конкретните текстове;
- извършените преводачески операции демонстрират не само личния подход на преводача. До голяма степен те са предопределени от особеностите на двата езика. Така се проявява удължаване на стиховете в част от преводите, а там, където броят на сричките е запазен, понякога се наблюдава заличаване на образи от оригиналните стихотворения, тяхната замяна с други или добавянето на отсъстващи в оригинала образи;
- трансформациите при образите в преводните текстове са безспорно мотивирани от нуждата да се открият подходящи рими;
- в анализираните преводи Вълев предава римните схеми на оригиналите, използвайки както точни, така и неточни рими – основно женски, но и мъжки. Последните се появяват по-често в сравнение с оригиналите, като това е продиктувано от фонетичните особености на двата езика. В преводите са налични също и дактилни рими, липсващи в полските текстове.

Независимо от регистрираните ритмически и образни трансформации върху произведения от *Осмостишия*, Иван Вълев запазва своето място на най-систематичния и престижен преводач на поезията на Ярослав Ивашкевич на български език.

REFERENCES

- Dłuska 1956:** Dłuska, Maria. "Syllabism." In Kopczyńska, Zdzisława & Mayenowa, Maria, eds. *Syllabism*: 7–72. Wrocław: Publishing House of the Polish Academy of Sciences, 1956. [In Polish: Dłuska, Maria. „Sylabizm.” W: Kopczyńska, Zdzisława & Mayenowa Maria, red. *Sylabizm*: 70–72. Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1956.]
- Dobrzynska 2018:** Dobrzynska, Teresa. "Dilemmas of Translation (Translating Metaphors and Poems)." In Szczepan-Wojniarska, Anna M. & Mikołajko, Agata, eds. *Translating Poetry. Negotiating Imagination*. Vol. 2: *Seeking Form*: 13–34. Warsaw: Cardinal Stefan Wyszyński University Press, 2018. [In Polish: Dobrzynska, Teresa. „Dylematy przekładu (tłumaczenie metafor i wierszy).” W: Szczepan-Wojniarska, Anna M. & Mikołajko, Agata, red. *Tłumaczenie poezji. Negocjowanie wyobraźni*. Tom 2: *Poszukiwania formy*: 13–34. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe UKSW, 2018.]

- Dodova-Tsotsova 1980:** Dodova-Tsotsova, Maria. *Study of Poetic Language*. Sofia: Narodna prosveta, 1980. [In Bulgarian: Додова-Цоцова, Мария. *Изучаване на стихотворния език*. София: Народна просвета, 1980.]
- Dziadek 1999:** Dziadek, Adam. "Rhythm and Subject in 'Octostychs' and 'Music in the Evening' by Jarosław Iwaszkiewicz." *Pamiętnik Literacki*, no 2 (1999): 27–99. [In Polish: Dziadek, Adam. „Rytm i podmiot w „Oktostychach” i „Muzyce wieczorem” Jarosława Iwaszkiewicza.” *Pamiętnik Literacki*, nr. 2 (1999): 27–99.]
- Filipova 2010:** Filipova, Sofia. *Dictionary of Versification*. Sofia: East-West, 2010. [In Bulgarian: Филипова, София. *Речник по стихознание*. София: Изток-Запад, 2010.]
- Gabe & Dimitrova et al. 1967:** Gabe, Dora & Dimitrova, Blaga & Karaangov, Petar & Stefanov, Parvan, eds. *Contemporary Polish Poets*. Sofia: Narodna kultura, 1967. [In Bulgarian: Габе, Дора & Димитрова, Блага & Караангов, Петър & Стефанов, Първан, съст. *Съвременни полски поети*. [Антология.] София: Нар. култура, 1967.]
- Hristov 1995:** Hristov, Paisiy. *Rhythm in Poetic Translation*. Veliko Tarnovo: PIK, 1995. [In Bulgarian: Христов, Паисий. *Ритъмът при стихотворния превод*. Велико Търново: ПИК, 1995.]
- Iwaszkiewicz 1982:** Iwaszkiewicz, Jarosław. *Tomorrow Is Harvest*. Transl. by Ivan Valev. Sofia: Narodna kultura, 1982. [In Bulgarian: Ивашкевич, Ярослав. *Утре е жътва*. Прев. Иван Вълев. София: Народна култура, 1982.]
- Karagoyozov 1996:** Karagoyozov, Panayot, ed. *Polish Poetry Between the Two World Wars*. Sofia University Press, 1996. Second ed.: 2019. [In Bulgarian: Карагъзов, Панайот. *Полската поезия между двете световни войни*. София: УИ Св. Климент Охридски, 1996. II изд.: 2019.]
- Karagoyozov 2002:** Karagoyozov, Panayot. "Reception of the Works of Jarosław Iwaszkiewicz." In Pavlov, Ivan & Biolchev, Boyan & Todorov Velichko & Terziyska, Lidia & Balabanova, Hristina, eds. *Translation Reception of European Literatures in Bulgaria*. Vol. 4: *Slavic Literatures*: 155–161. Prof. Marin Drinov BAS Press, 2002. [In Bulgarian: Карагъзов, Панайот. „Рецепция на творчеството на Ярослав Ивашкевич.” В: Павлов, Иван & Биолчев, Боян & Тодоров, Величко & Терзийска, Лидия & Балабанова, Христина, съст. *Преводна рецепция на европейските литератури в България*. Том 4: *Славянски литератури*: 155–161. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2002.]
- Kopczynska 1956:** Kopczynska, Zdzisława. "Thirteen-Syllable Verse." In Kopczynska, Zdzisława & Mayenowa, Maria, eds. *Syllabism*: 380–426. Wrocław: Polish Academy of Sciences Press, 1956. [In Polish: Kopczyńska, Zdzisława. „Trzynastozgłoskowiec.” W: Kopczyńska, Zdzisława & Mayenowa Maria, red. *Sylabizm*: 380–426. Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1956.]
- Kovacheva 2016:** Kovacheva, Adriana. *On Translator's Paths. Polish Poetry in Bulgaria in 1956–1989*. Krakow: Pasaze, 2016. [In Polish: Kovacheva, Adriana. *Ścieżkami tłumacza. Poezja polska w Bułgarii w latach 1956–1989*. Kraków: Pasaze, 2016.]
- Krysztofiak 1999:** Krysztofiak, Maria. *Literary Translation and Translatology*. Poznan: Adam Mickiewicz University Press, 1999. [In Polish: Krysztofiak, Maria. *Przekład literacki a translatologia*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, 1999.]
- Kulawik 1987:** Kulawik, Adam. *The Theory of Verse*. Krakow: Ossolineum, 1987. [In Polish: Kulawik, Adam. *Teoria wiersza*. Kraków: Ossolineum, 1987.]

- Kuncheva 1992:** Kuncheva, Raya "Mickiewicz's Verse in Bulgarian Translations." In Pszczolowska, Lucylla & Dorota Urbanska, eds. *Slavic Comparative Metrics IV. Verse in Translation: Mickiewicz and Pushkin*: 89–104. Krakow: Ossolineum, 1992. [In Bulgarian: Кунчева, Рая. „Стихът на Мицкевич в българските преводи.” В: Pszczolowska, Lucylla & Urbańska, Dorota, red. *Słowiańska Metryka Porównawcza IV. Wiersz przekładu: Mickiewicz i Puszkina*: 89–104. Kraków: Ossolineum, 1992.]
- Kwiatkowski 1975:** Kwiatkowski, Jerzy. *The Poetry of Jarosław Iwaszkiewicz in the Context of the Interwar Period*. Warsaw: Czytelnik, 1975. [In Polish: Kwiatkowski, Jerzy. *Poezja Jarosława Iwaszkiewicza na tle dwudziestolecia międzywojennego*. Warszawa: Czytelnik, 1975.]
- Kwiatkowski 1990:** Kwiatkowski, Jerzy. *The Literature of the Interwar Period*. Warsaw: PWN, 1990. [In Polish: Kwiatkowski, Jerzy. *Literatura Dwudziestolecia*. Warszawa: PWN, 1990.]
- Licheva & Dacheva 2012:** Licheva, Amelia & Dacheva, Gergana. *A Short Dictionary of Literary and Linguistic Terms*. Sofia: Colibri, 2012. [In Bulgarian: Личева, Амелия & Дачева, Гергана. *Кратък речник на литературните и лингвистичните термини*. София: Колибри, 2012.]
- Lyubenov 1970:** Lyubenov, Lyuben. *Rhyme and Craftsmanship in Poetry*. Sofia: Balgarski pisatel, 1970. [In Bulgarian: Любенев, Любен. *Римата и стихотворното майсторство*. София: Български писател, 1970.]
- Markov & Popivanov 1984:** Markov, Georgi & Popivanov, Ivan. *Literary Theory*. Sofia: Nauka i izkustvo, 1984. [In Bulgarian: Марков, Георги & Попиванов, Иван. *Литературна теория*. София: Наука и изкуство, 1984.]
- Mayenowa 1963:** Mayenowa, Maria. "Verse." In Woronczak, Jerzy, ed. *The Verse: Basic Categories of Description*. Part I: *Rhythmics*: 7–26. Wrocław, Warsaw, Krakow: Ossolineum, 1963. [In Polish: Mayenowa, Maria. „Wiersz.” W: Woronczak, Jerzy, red. *Wiersz. Podstawowe kategorie opisu*. Część I: *Rytmyka*: 7–26. Wrocław, Warszawa, Kraków: Ossolineum, 1963.]
- Mayenowa 2000:** Mayenowa, Maria. *Theoretical Poetics: Issues of Language*. Wrocław, Warsaw, Krakow: Tezeusz, 2000. [In Polish: Mayenowa, Maria. *Poetyka teoretyczna. Zagadnienia języka*. Wrocław, Warszawa, Kraków: Tezeusz, 2000.]
- Pszczolowska 1997:** Pszczolowska, Lucylla. *History of the Polish Verse*. Wrocław: Leopoldinum, 1997. [In Polish: Pszczolowska, Lucylla. *Wiersz polski. Zarys historyczny*. Wrocław: Leopoldinum, 1997.]
- Sadowska 1983:** Sadowska, Wanda. "Jarosław Iwaszkiewicz's Versification in the Context of the Versification of Skamander Poets." In Brodzka, Alina, ed. *On the Works of Jarosław Iwaszkiewicz*: 255–260. Krakow – Wrocław: Wydawnictwo Literackie, 1983. [In Polish: Sadowska, Wanda. „Wersyfikacja Jarosława Iwaszkiewicza na tle wersyfikacji poetów Skamandra.” W: Brodzka, Alina, red. *O twórczości Jarosława Iwaszkiewicza*: 255–260. Kraków – Wrocław: Wydawnictwo Literackie, 1983.]
- Stoyneva & Dimitrova & Karadachka-Simeonova 2020:** Stoyneva, Evelina & Dimitrova, Maya & Karadachka-Simeonova, Yulia. *Polish Authors Translated into Bulgarian. Bibliographic Index 2009–2020*. Sofia: St. St. Cyril and Methodius National Library, 2020. [In Bulgarian: Стойнева, Евелина & Димитрова, Мая & Карадачка-Симеонова, Юлия. *Полски автори, преведени на български език. Библиографски указател 2009–2020*. София: НБКМ, 2020.]
- Stradecki 1980:** Stradecki, Janusz. "Jarosław Iwaszkiewicz and the Skamander Group." *Teksty*, no 2 (1980): 150–165. [In Polish: Stradecki, Janusz. „Jarosław Iwaszkiewicz a grupa Skamandra.” *Teksty*, nr. 2 (1980): 150–165.]

- Vaseva 1989:** Vaseva, Ivanka. *Stylistics of Translation: Specificity of Different Types and Genres of Texts*. Sofia: Nauka i izkustvo, 1989. [In Bulgarian: Васева, Иванка. *Стилистика на превода: Специфика на различни видове и жанрове текст*. София: Наука и изкуство, 1989.]
- Yanakieva & Panayotova et al. 2009:** Yanakieva, Elena & Panayotova, Boyka & Yanachkova, Rositsa & Pishuteva, Mariya. *Polish Authors Translated into Bulgarian. Bibliographic Index 1894–2008*. Sofia: St. St. Cyril and Methodius National Library, 2009. [In Bulgarian: Янакиева, Елена & Панайотова, Бойка & Яначкова, Росица & Пишутева, Мария. *Полски автори, преведени на български език 1894–2008. Библиографски указател*. София: НБКМ, 2009.]

STELIANA ALEKSANDROVA (СТЕЛИАНА АЛЕКСАНДРОВА), MA

University of Lodz

 <https://orcid.org/0000-0001-9917-3996>

“Transformations of Poetic Rhythm in Poems by Jaroslaw Iwaszkewicz, Translated by Ivan Valev.” [Original title in Bulgarian: „Трансформации на поетическия ритъм в стихове на Ярослав Ивашкевич, преведени от Иван Вълев.“] *Cyrillo-Methodian Papers*, no 15 (2026): 59–72.

DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/zcm.2026.15.59-72>

